

DANSEND VOOR GODS ARK **een gesprek met Andries Kobes**

spanningsveld

Theater en theologie: twee terreinen welke weinig meer met elkaar gemeen lijken te hebben dan de alliteratie. Een ontmoeting met iemand die behalve theoloog ook - en op de eerste plaats - danser wil zijn, is dan ook een bijzondere gebeurtenis. Andries Kobes is zo'n man; in zijn persoon zijn theologie en theater onlosmakelijk met elkaar verbonden. In zijn Leeuwardense flat spraken wij ruim twee uur met hem. Kun je iets over jezelf vertellen? Welke zijn je achtergronden, je motieven om theologie en dans met elkaar te verbinden?

“Ik ben jeugdwerkleider in Harlingen. Daar houd ik me bezig met het stimuleren en koördineren van activiteiten op het gebied van kerk en jeugd. Hoewel ik dat werk vanuit een bepaald soort gedrevenheid doe, is het toch eigenlijk niet precies wat ik zoek. Het is meer een verkenning van het grondvlak, zoals ik dat wil noemen. Mijn achtergrond is in eerste instantie religie, theologie en kerk; mijn dansend bezig-zijn is een nadere konkretisering daarvan. Ik ben bezeten van theater in al zijn aspecten. Vanaf het begin, toen ik mij bewust werd van mijzelf en mijn religieuze ervaringen, wist ik dat het theater mijn denken en voelen steeds beheerste. Dat was een heel merkwaardige gespletenheid, die zeker met mijn achtergronden te maken heeft: ik kom uit een fries schippersmilieu, waar het woord 'kunst' ver van mijn bed stond. Door de omgeving werd mij de theologiestudie heel erg opgedrongen, 'want theater zat er toch niet in'.

Aan de universiteit van Groningen was het na één jaar al mis; toch voelde ik me wel thuis in die wetenschappelijke discipline en zette daarom die studie voort in Amsterdam. Daar werd ik door toeval ontdekt als danser. Ik ben toen in de beroepsopleiding gerold, waar het aksent sterk op de wereldse dans kwam te liggen. Ik maakte mijn eerste tournees in binnen- en buitenland en trad op voor de televisie.

In dat enorme spanningsveld tussen religie en theater probeer ik mijn weg te vinden. Ik zit altijd op twee sporen. In de dans, in de beweging heb ik het gevoel mijzelf te kunnen uitdrukken; maar ik liep vast op de dans als louter esthetische activiteit. Toen kwam de wezenlijke confrontatie tussen het bezigzijn met de religieuze fenomenen en de wereld van de dans. Ik ontdekte pas goed dat er in beide gebieden aan over-aksentuering werd gedaan: in de theologie is er alleen maar het verbale ('het Woord') en in de dans slechts het expressieve ('het lichaam'). Het konflikt tussen geest en lichaam begon zich toen al af te tekenen. Dát is de gebroken situatie waarin ik mij bevind en waaraan ik me probeer te ontworstelen.”

ik ben een lijf

In hoeverre denk je dat de over-aksentuering van het verbale een miskennis van de lijfelijheid van de mens inhoudt?

“Ik kom uit een reformatorische traditie, waar sterk de nadruk ligt op Gods Woord. Staande op die open baringsgrond gebeurt er iets merkwaardigs in relatie tot de vraag naar meer expressie: men komt dan als het ware helemaal op de ervaringstoer terecht, met achterlating van de gehele grond van geloven. Ik denk dat er al veel kinderen met het badwater zijn weggegooid.

Wat ik doe heeft op het eerste gezicht meer herkenningpunten in rooms-katholieke kringen. Daar zijn nog restanten aanwezig van een lichamelijke beleving in de liturgische viering. Opstaan, knielen en lopen: je hebt er geen flauw benul van hoe belangrijk dat is! Dat moet je op zijn plaats laten. Zittend zingen, dat is waanzinnig; vieren op je achterste, hoe kan dat nou?? Als ik in een rooms-katholieke viering aanwezig ben, dan voel ik gewoon méér dan het verbalisme van mijn eigen traditie.

Als je David voor de ark ziet dansen, dan zit je dicht bij de bron van de joods-christelijke traditie. Van de

andere kant kun je het gigantische bouwwerk, tot stand gebracht door het neo-platonisme, de middel-eeuwen en de Verlichting niet zo maar weggooien. Ik denk dat we nog steeds niet uit zijn boven dat dualistische denken; we zitten er nog midden in. Maar er komen vragen, er duiken onrustige elementen op; ik ben er zelf ook één! Als het dan gaat over de functie van de lichamelijke binnen de geloofsbeleving, dan moet je je eerst realiseren wat werkelijk de plaats van het lichaam binnen je totaal-beleving van je mens-zijn is. Als je dat meteen vertaalt naar concrete oplossingen, wanneer je niet eerst de woorden 'ik ben een lijf' kunt uitspreken zonder je daarbij ongelukkig te voelen, loop je gegarandeerd vast. Het gaat niet om het toevoegen van een nieuwe dimensie; het lichaam moet bevrijd worden en niet toegevoegd. Pas dan ontstaat er een nieuwe visie.”

doe ik het goed zo, god?

In dit verband zouden we het iets willen toespitsen, nl. of in jouw visie ook implicaties liggen voor een nieuwe vorm van bidden: niet het opdreunen van allerlei formule-gebeden, maar wat kunnen we daarbij ook nog met ons lichaam doen?

“Als je het zo stelt, ervaar ik dat als een volkomen verkeerde vraagstelling. Daar beluister ik in: we moeten zorgen dat we die lichamelijke weer een plaats kunnen geven. Mijn bezwaar daartegen is, dat daarachter nog steeds het levensgrote postulaat van het Woord zit. Ik denk dat je het moet omdraaien, nl. kunnen we iets doen aan de integratie van het lichaam in de geloofsbeleving? Daar stappen we veel te snel overheen en er zijn dan ook de grootste ongelukken mee gebeurd. Evenals de traditionele gebedspraktijken verworden zijn tot puur formalisme komt het aksent dan eenzijdig te liggen op de techniek van de expressie.

Onze beleving van lichamelijke is erg oppervlakkig en bijzonder schraal. Ik vraag me wel eens af, waarom jonge mensen zo enthousiast dansen in een discotheek maar hun lichamelijke niet binnen hun geloofs- en kerkbeleving kunnen vieren. Ik denk zeker dat het moet; en ik zie dit expressieve element niet als een verluchting, maar als wezenlijk voertuig van de Openbaring.

Hier kom je aan de kern van mijn betrokkenheid: wil ik kunnen beantwoorden aan de Openbaring van Gods Woord dan heb ik daarbij de hulp nodig van mijn mens-zijn als totaliteit. Ik denk dat ik niet goed funktioneer in een viering als ik daaraan slechts verbaal deelneem, maar ook niet als ik dat alleen maar expressief doe. Wanneer je dwars op die Openbaring staat, dan kun je vanuit een zekere dynamiek de kunst integreren in je gelovig bezigzijn. En dat betekent niet een sakralisering van de kunst, maar een groeien naar de totaliteit. Als ik dansend mag antwoorden op de uitnodiging van Gods Woord, dan mág ik vragen: 'doe ik het zo goed, god?'

Ik vind het jammer dat de christelijke traditie de dans heeft laten vallen. Dezelfde ontwikkeling zie je ook in de geschiedenis van het klassieke ballet en het theater: dat was allereerst kijkspel of hofspektakel. Men leefde in een sprookjeswereld, waarin alles zacht rose, oneigenlijk en onwerkelijk was. Totdat men ging ontdekken dat het allemaal niet zo mooi mocht zijn en men volkomen vastliep.

Waarom zou het niet mooi mogen zijn? Voor wat de christelijke traditie betreft: wat staat er over Christus in het Nieuwe Testament? Hij is een *mooie* herder - *poimèn kalos k'agathos* - en niet alleen een *goede* herder, zoals de eenzijdige vertaling luidt.

Aan de dans als engagement wordt naar mijn mening veel te weinig gedaan. Daarom wil ik me met die dingen gaan bezighouden: met het ontdekken van de dans als stroming en beweging binnen het maatschappelijk gebeuren en kerkbeleving.”

een gigantische opdracht

Jouw visie stelt natuurlijk wel vragen naar de opvoeding en de school. Wat zijn volgens jou de minimale voorwaarden om aan geïntegreerde bewegingsexpressie te kunnen doen?

“Ja, daar wilde ik ook op terecht komen. Tot nu toe is bijna alles wat er in de opvoeding van het kind

gebeurd is aan beweging gericht geweest op prestatie. Want welk kind 'maakt' het in de klas? Wie het hoogst kan springen en het snelst bij de bal is. We moeten af van dat prestatie-model. Kinderen moeten op school weer leren dansen. Dat betekent niet dat ze niet meer met een bal mogen spelen of over bokken mogen springen. Integendeel. Maar er wordt zo weinig gelet op: wat ga jij nou doen met dat kleine lijfje van jou? Wat vind je fijn om te doen? Laat het kind gewoon opgroeien met die beweging! Het hele schoolprogramma zou omgegooid moeten worden. Als het vak 'nederlands' op het rooster staat, moet je echt met taal bezig zijn: maar dat is meer dan leren lezen en schrijven! Als er bv. een gedicht gelezen wordt waarin emoties ter sprake komen, waarom zou je dat dan in de klas niet proberen te verbeelden? Dat doet toch geen afbreuk aan het bezig zijn met taal? Natuurlijk niet! Zelfs wiskundig rekenen is een razend interessant bewegingsvak..."

Hoe stel je je in dit kader de gelovige opvoeding (katechese) op school voor?

"Ik ben niet deskundig op het terrein van katechese voor ~en bepaalde leeftijdsgroep, bv. 4-8 jarigen. Ik denk dat je op de eerste plaats rekening moet houden met de vraag: waar komt dat kind vandaan? Wat is zijn/haar achtergrond? Zo'n kind komt nl. niet als een tabula rasa de klas binnenstappen. Het brengt z'n eigen kleine geschiedenisje mee. Probeer het kind zich daarover te laten uitspreken, over fundamentele dingen als angst, verdriet, vreugde enz. En misschien over nog fundamenteelere zaken dan alleen leefthema's, zoals: wat betekent het om te praten? Voor mij is 'ontmoeting' een authentiek evangelisch begrip; pas daarna komen alle andere. Ik denk' hierbij aan mijn enorme ontdekking om Buber te zien in zijn ontmoetingstheologie van het Ich-Du en het Ich-Es. Ook het kind leeft in die Ich-Es-wereld; het is dus mogelijk daar iets mee te doen. Op de tweede plaats denk ik dat je moet doorgaan op de weg van het ruimer gebruik maken van expressieve middelen. Maar je moet jezelf wel onder kritiek blijven stellen, door je steeds af te vragen: wat bedoel ik ermee? Wat wil ik overbrengen? In de godsdienstles ga je dan nl. iets doen wat in de andere lessen eigenlijk ook behoort te gebeuren. Je loopt dan voorop in het schoolsysteem en krijgt een gigantische opdracht: hoe beïnvloed ik vanuit mijn discipline al dat andere bezig zijn. En je moet dan volgens mij erg voorzichtig zijn met de nadruk te leggen op die expressie."

mitrailleur van de ethiek

In veel katechetische projecten vind je regelmatig suggesties voor het laten dramatiseren van een verhaal. Wat vind je daarvan: zou dat het hele verhaal kunnen verdiepen?

"Een kind zoekt herkenningselementen in een verhaal en heeft verder nergens anders een boodschap aan. Maar wij zitten daar onmiddellijk achter met de mitrailleur van de ethiek: de kinderen moeten er zo nodig iets uithalen ...

Ik denk dat je dat veel meer moet terugbrengen tot die kleine dingetjes ('vind je dat een lieve man/vrouw?' 'zou je hem/haar willen naspelen) en je aanbod ondergeschikt maken aan wat het kind er zelf mee wil. Als je goed observeert, zul je een heleboel zien. Láát ze maar spelen, dat is bijzonder zinvol."

religieuze ervaringen

Toch komt dan de typische vraag van de katecheet: als je een kind ziet opgaan in zijn bewegingen, kan het dan zoiets van een religieuze ervaring hebben? Hoe reageer je op de volgende passage uit een katechetisch project?:

'solo dansend

*in een lange rok van moeder zwieren zwaaien zelf in het midden van vele plooiën ogen die strelen
het bewegende ritme voelen hoe dat is*

*in een andere wereld te zijn bij het fundament
van eigen groei*

dat een gezicht heeft tussen de plooiën van moeders rok.

Dit laten gebeuren, brengt kinderen bij de religieuze grond van hun eigen leven. Sommigen, ook kinderen, vinden b/i dit fundament hun eigen God. Voor hen krijgt dit dansende kind de volgende betekenis:

God

*is in levenden lijve de zwierende
het groeiende mensenkind'.*

“Ik denk dat je in katechetische situaties niet teveel moet willen, omdat er in eerste instantie niet zo verschrikkelijk veel gebeurt. Eigenlijk zou je de opdracht moeten krijgen om zoiets te schrijven als je mij ziet dansen ... Dan krijg je geen woord op papier ...

Wat mij aanspreekt is 'het bewegend ritme, voelen hoe dat is .. .': daarmee doe je dat kind recht. Hier krijgt het de ruimte, de vrijheid. Dat is een enorme stap vooruit. Als je alleen al die ruimte schept, dan denk ik dat dat als doel in zichzelf al erg belangrijk is. We moeten af van het ernstig zitten kijken naar dat dansend kind. In het laatste stukje proef ik het moraliserende van de katecheet. Dáár precies verlaat je het kind. Het heeft nl. helemaal geen religieuze ervaring, maar ziet inderdaad de plooiën van de rok.

In mijn vroege jeugd heb ik een pantheïstische religiebeleving gekend. Als kind bouwde ik een soort kultus rondom bijvoorbeeld een boom. Ik zag daarin iets goddelijks. Dat had te maken met wind, zon en kleuren, maar tegelijkertijd met een strakke discipline, in de zin van: alles wat ik op dit moment ervaar, moet ik vangen in een rite. Dat waren religieuze ervaringen, maar op dat moment beleef je dat natuurlijk niet. Later reflekteer je daarop en kon ik dat vanuit de fenomenologie als een geprononceerde uiting van het goddelijke plaatsen. Het is heel merkwaardig dat je zoiets na ruim twintig jaar weer helemaal terughaalt ... Daartussen zit een theologische studie, een dansopleiding en een hele ontwikkeling van religie naar geloven.”

'wat heb je mooi gedanst .. .'

Een laatste vraag: hoe zie je de integratie van je eigen lichamelijke in de totaliteit van je bestaan? Wat ervaar je als je je dansend uitdrukt?

“Mijn uitgangspunt en het gestalte daaraan geven komen steeds dichterbij elkaar toe. Wat ik doe heeft niets te maken met bovennatuurlijke ervaringen of spiritisme: daar kan ik niks mee en in die traditie wil ik ook niet staan. Ik probeer te leven vanuit de Openbaring; als ik dans is dat een condensering ervan, het veroveren van een stuk eigenheid voor mezelf, een enorme worsteling en een greep naar de vrijheid.

Er is ook een ongelooflijk diep heimwee naar de realisering van Gods Rijk van vrede en gerechtigheid; of ik daarmee dichterbij een godservaring kom, weet ik niet. Wel weet ik, dat ik daarbij mensen nodig heb aan wie ik kan laten zien hoe ik dat doe en hoe ik dat goed kan doen. Hierin zit het element van aanraken, beroeren. Niet: ontroeren, want dat hoort in esthetische categorieën thuis: 'wat heb je mooi gedanst!'

Natuurlijk mág ik mooi dansen, sterker nog: ik wil zo mooi mogelijk voor God dansen. Dat ligt in mijn opdracht besloten. Maar de esthetiek wordt teveel losgemaakt van de eschatologie. Voor mij heeft dansen erg veel met pijn te maken, het is angstig. Ik denk dat ik daarin ook de gebrokenheid van de schepping beleef, door verontwaardigd te zijn over de ongerechtigheid, het boksen tegen de onverschilligheid. Er is ook de angst voor de onderdrukker in mezelf: wat sta ik hier te doen? Als ik iemand die mismaakt is zie, wat moet ik dan? Ik vind dat ik dan mooi mág zijn, dat ik ondanks die gebrokenheid van de schepping kan dóórbreken en zo iemand kan laten delen in de belofte dat alles goed zal worden. En dat is heel hard. Keihard. “

Jan Simons

Theo Kersten

Noot

1. zie *Mensenkieren*, projekt nr. 2 uit de serie 4-8 jarigen. HKI Nijmegen, 1976, blz. 2.